

УДК 658.2

**ANALYSIS OF STATE AND EFFICIENCY OF USE OF PRODUCT
RESOURCES AT THE ENTERPRISE****АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ
НА ПІДПРИЄМСТВІ**

Novytskyi P.V. / Новицький П.В.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Vasylkivska 90A, 03022

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, вул. Васильківська 90А, 03022

Анотація. У статті розглядаються методичні та теоретичні засади економічного аналізу виробничих запасів. Визначено основні показники, які використовуються для аналізу забезпеченості підприємства запасами. Здійснено факторний аналіз матеріаловіддачі методом ланцюгових підстановок. Також у статті запропоновані шляхи підвищення ефективності використання запасів на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: аналіз, запаси, факторний аналіз, метод ланцюгових підстановок.

Вступ.

Головною передумовою успішного господарювання є наявність і раціональне використання виробничих запасів. Для здійснення постійної та успішної виробничої діяльності будь-якого підприємства необхідно мати певний запас сировини та матеріалів, а також інших запасів, які будуть використовуватися в процесі виробництва. Ефективне управління запасами є вкрай важливим аспектом, оскільки вони є основною частиною собівартості готової продукції. Тож раціональне управління ними дозволить зменшити показники собівартості, а, отже, підвищить показники діяльності підприємства. Виходячи з цього, питання вивчення основних аспектів аналізу виробничих запасів на підприємстві є вкрай актуальним.

У процесі аналізу виробничих запасів визначається забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами. Планування потреб у виробничих ресурсах здійснюється на основі попередніх результатів використання запасів на виробництві, на ремонт та на інші потреби [4]. Недостатня забезпеченість підприємства виробничими запасами гальмує його нормальну діяльність і погіршує фінансовий стан.

Для того, щоб проаналізувати фактичне забезпечення підприємства матеріальними ресурсами, необхідно порівняти фактичне надходження матеріалів від постачальників та з внутрішніх джерел із потребою підприємства з урахуванням залишків у незавершеному виробництві, визначають коефіцієнт забезпеченості [1].

Зростання потреби підприємства у матеріальних запасах може бути задоволене екстенсивним (придбанням чи наявністю більшої кількості запасів) або інтенсивним (економнішим використанням наявних запасів у процесі виробництва продукції) шляхом.

Також важливим аспектом є розрахунок забезпеченості підприємства запасами у днях. Забезпеченість (мінімальний запас днів) розраховується за формулою:

$$Z_{\min} = \frac{Z_n}{D_n} \quad (1)$$

де Z_n – запас того чи іншого виду матеріалу; D_n – добова потреба у цьому матеріалі.

Після аналізу забезпеченості підприємства виробничими запасами, необхідно оцінити ефективність використання матеріальних ресурсів за допомогою показників, таких як: матеріаломісткість продукції, матеріаловіддача, коефіцієнт використання запасів, коефіцієнт оборотності (кількість оборотів), тривалість обороту.

Матеріаломісткість продукції є узагальнюючим вартісним показником і визначається як співвідношення суми матеріальних витрат до вартості виготовленої продукції і показує, скільки матеріальних витрат припадає на кожен гривню виготовленої продукції:

$$M_M = \frac{B_M}{ГП} \quad (2)$$

де B_M – сума матеріальних витрат; $ГП$ – вартість виготовленої продукції.

Матеріаловіддача дозволяє не тільки оцінити зміни фактичного рівня використаних ресурсів у порівнянні з попередніми періодами, але й виявити резерви збільшення обсягів виробництва. Цей показник характеризує ефективність використаних предметів праці, тобто показує, скільки вироблено продукції з одиниці витрачених матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива, електроенергії тощо). Цей показник є оберненим до матеріаломісткості та розраховується за формулою:

$$M_B = \frac{ГП}{B_M} \quad (3)$$

де B_M – сума матеріальних витрат; $ГП$ – вартість виготовленої продукції.

Також важливим узагальнюючим показником є коефіцієнт використання запасів, який визначається як співвідношення суми фактичних матеріальних витрат до величини матеріальних витрат, виходячи з планової калькуляції і фактичного обсягу випуску продукції.

Наступним етапом є розрахунок коефіцієнту оборотності запасів (коефіцієнту інтенсивності використання), який визначається діленням собівартості реалізованої за звітний період продукції на вартість виробничих запасів:

$$k_o = \frac{C_B}{З} \quad (4)$$

де C_B – собівартість реалізованої за звітний період продукції; $З$ – вартість виробничих запасів.

Останнім показником, який характеризує стан виробничих запасів на підприємстві є тривалість одного обороту запасів. Даний показник розраховується за формулою:

$$T_o = \frac{Z_{\text{сер}} \times Д}{ЧД}$$

(5)

де $Z_{\text{сер}}$ – середньорічна вартість виробничих запасів; $Д$ – число днів в аналізованому періоді; $ЧД$ – розмір чистого доходу від реалізованої продукції.

З метою проведення факторного аналізу ефективності використання запасів на основі показника матеріаловіддачі, запишемо формулу у вигляді, зручному для проведення аналізу:

$$M_B = (K \times \text{Цт}) / (K \times \text{Ц} \times H) \quad (6)$$

де M_M – показник матеріаловіддачі; K – обсяг випуску продукції; Ц – ціна одиниці певного виду виробничих запасів за період, що аналізується; H – норма витрачання певного виду виробничих запасів на одиницю продукції; Цт – відпускна ціна одиниці продукції.

Спростив формулу отримуємо змішану кратну модель:

$$M_B = (\text{Цт}) / (\text{Ц} \times H) \quad (7)$$

Шляхом застосування методу ланцюгових підстановок, можна побачити зміну розміру основного показника шляхом поступової заміни базисної величини кожного факторного показника в обсязі результативного показника на фактичну в звітному періоді [1]. Даний метод здійснюється шляхом послідовної заміни базової величини кожного чинника на фактичні данні звітного періоду. Така процедура заміщення вихідних планових показників на фактичну величину здійснюється доти, доки в останньому рядку не будуть усі фактичні значення факторів, вплив яких вивчається.

Отже, спочатку визначаємо вихідні показники для проведення безпосереднього аналізу:

$$M_{BПл} = (\text{Цт0}) / (\text{Ц0} \times H0) \quad (8)$$

$$M_{BЦт} = (\text{Цт1}) / (\text{Ц0} \times H0) \quad (9)$$

$$M_{BЦ} = (\text{Цт1}) / (\text{Ц1} \times H0) \quad (10)$$

$$M_{BФ} = (\text{Цт1}) / (\text{Ц1} \times H1) \quad (11)$$

де Цт1 , Ц1 , $H1$ – відповідні фактичні показники; Цт0 , Ц0 , $H0$ – планові показники; $M_{BПл}$ – плановий показник матеріаловіддачі; $M_{BФ}$ – фактичний показник матеріаловіддачі; $M_{BЦт}$ – показник зміни матеріаловіддачі за рахунок відпускної ціни продукції; $M_{BЦ}$ – показник зміни матеріаловіддачі за рахунок ціни одиниці певного виду виробничих запасів.

Зміну матеріаловіддачі (в абсолютних величинах) за рахунок зміни кожного з факторів визначаємо за формулами:

1) за рахунок зміни відпускної ціни одиниці продукції:

$$\Delta M_{BЦт} = M_{BЦт} - M_{BПл} \quad (12)$$

2) за рахунок зміни ціни одиниці певного виду виробничих запасів:

$$\Delta M_{BЦ} = M_{BЦ} - M_{BЦт} \quad (13)$$

3) за рахунок зміни норми витрачання певного виду виробничих запасів на одиницю продукції:

$$\Delta M_{BH} = M_{BФ} - M_{BЦ} \quad (14)$$

Просумувавши значення за формулами (8), (9), (10), (11) знаходимо загальну зміну матеріаловіддачі, що буде означати, план був виконаний або ж бажані результати не були досягнуті. Таке ж значення отримуємо при різниці фактичного та планового показників матеріаловіддачі.

До шляхів підвищення ефективності використання виробничих запасів на підприємстві можна віднести:

- впровадження економічно обґрунтованих норм запасу;
- прискорення науково-технічного прогресу, упровадженням прогресивної техніки і технології;
- розвиток стандартизації, уніфікації, типізації;
- комплексну механізацію й автоматизацію вантажно-розвантажувальних робіт на складах;
- вдосконалювання форм організації промислового виробництва, застосування дешевих конструктивних матеріалів [3].

Висновки.

Отже, здійснення виробничого процесу на будь-якому вітчизняному підприємстві, яке займається створенням матеріальних благ, неможливо уявити без матеріальних запасів, основною метою придбання і утримання котрих є задоволення виникаючої в процесі виробництва потреби в придбаних запасах (сировині, матеріалах, купованих напівфабрикатах, паливі, тарі, тарних матеріалах, запасних частинах для ремонту, малоцінних та швидкозношувальних предметах).

Ефективне та раціональне використання виробничих запасів на підприємстві дає можливість забезпечити успішну діяльність підприємства та збільшення обсягу прибутку [1]. Правильна організація аналізу виробничих запасів сприяє виявленню несприятливих ділянок процесу постачання запасів на підприємство та передання їх на виробництво.

Одним із основних напрямів підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві за рахунок скорочення тривалості перебування їх у виробничих запасах є удосконалення планування поставок матеріальних ресурсів, підвищення рівня організації їх зберігання та підготовки до використання [3].

Література:

1. Мажуліна М.О. Аналіз виробничих запасів на підприємстві / Мажуліна М.О. // Управління розвитком. – 2013. - №10. – С. 53 – 56.
2. Урманов Ф.Ш. Особливості підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/225.pdf>.
3. Цицюра Н.О. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємстві [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: http://www.confcontact.com/20110225/ek8_cicyura.php.
4. Steven Bragg Inventory analysis [Electronic resource]. - Access source: <https://www.accountingtools.com/articles/what-is-inventory-analysis.html>.

***Abstract.** The article deals with the methodological and theoretical principles of economic analysis of production stocks. The basic indicators used for the analysis of the provision of the company's inventory are determined. The factor analysis of the material content by the method of chain substitutions is carried out. Also, the article suggests ways to increase the efficiency of the use of stocks at domestic enterprises.*

***Key words:** analysis, stocks, factor analysis, method of chain substitutions.*

References:

1. Mazhulina M.O. Analysis of inventory at the enterprise / Mazhulina M.O. // Development Management. - 2013. - №10. - P. 53-56.
2. Umanov F.Sh. Features of increase of efficiency of use of material resources of the enterprise [the Electronic resource]. - Access Source: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/225.pdf>.
3. Tsitsura N.O. Ways to increase the efficiency of use of working capital at the enterprise [Electronic resource]. - Access Source: http://www.confcontact.com/20110225/ek8_cicyura.php.
4. Steven Bragg Inventory analysis [Electronic resource]. - Access source: <https://www.accountingtools.com/articles/what-is-inventory-analysis.html>.

Науковий керівник: к.е.н., доцент Шарманська В.М.

Стаття відправлена: 27.01.2018 р.

© Новицький П.В.